

סימני טהרה.

וקיימא לן, כלל ופרט — אין בכלל אלא מה שבפרט! ולא מרבים שום דבר חוץ מהפרט.

ונימא: ימים ונחלים — אין, בהם הוא דבעינן סנפיר וקשקשת, אבל נעיציין, כמין אגמי מים רחבין, וחריציין, שהם ארוכין וקצרים, הרי אף על פי שהם דומין לימים ונחלים, שגם בהן יש מים נובעין, לא בעינן בהו סימני טהרה, וכל שכן בבורות דלא בעינן. ואם כן, לא בעינן את רבוי הפסוק "תאכלו מכל אשר במים" לאתויי בורות להתרא, כי מהלימוד של כלל ופרט היינו יודעים להתירם! ?

ומשינינן: אין זה כלל ופרט, אלא כלל ופרט וכלל הוא! כי "במים" חזר וכלל. שהתורה כתבה פעמיים "במים" [את זה תאכלו מכל אשר במים], "כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים" [].

ומקשינן: והלא הני ["מים"], תרי כללי דפמיכוי להרדי נינהו! שהרי שני הכללים ["מים"] כתובים אחד בסמוך לשני, ורק אחרי שני הכללים כתוב הפרט "בימים ובנחלים". ומנין שגם בכי האי גוונא, שאין הפרט נאמר בין שני הכללים, אלא לאחר שני הכללים, גם כן ילפינן ליה במידה של "כלל ופרט וכלל" ?

ומשינינן: אמר רבינא: כדאמרי במערבא, בארץ ישראל: כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכין הכתובין בסמיכות זה לזה,

הטל את הפרט ביניהם, ודונם במידה זו של א-10 כלל ופרט וכלל.

הפסוק כך: בימים ובנחלים הוא תאכל את אלו שיש להם סנפיר וקשקשת, הא אותם הנמצאים בכלים — אף על גב דאית ליה סנפיר וקשקשת, לא תיכול! ?

ורחינן: לא סלקא דעתך למידרש הכי. דכתיב אחר כך בפסוק, "וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים, מכל שרין המים, שקץ הם לכם. מבשרם לא תאכלו". וכיון שפסוק זה מדבר על איסור אכילת דגים בלי סימני טהרה, משמע שהפסוק בא למעט מהאיסור, ולומר, רק דגים הנמצאים בימים ובנחלים דלית ליה להם סימני טהרה, אותם לא תיכול. הא דגים ושאר שרץ המים הנמצאים בכלים, אף על גב דלית ליה סנפיר וקשקשת, אכול! מותרים הם באכילה.

וכיון שבסיפא על כרחך הכתוב בא למעט ולומר שדגים הנמצאים בכלים מותרים הם אפילו שאין להם סימני טהרה, אם כן בפסוק הראשון דכתיב "בימים ובנחלים", גם בא הפסוק לומר שדוקא בנחלים ובימים בעינן סימני טהרה, אבל בכלים, אפילו אותם שאין להם סימני טהרה, מותרים הם.

[והיינו שני הפסוקים, הסתום והמפורש, שהוזכרו לעיל, שהותרו בהם דגים הנמצאים בכלים בלי סימני טהרה].

ומקשינן: ואימא, נדרוש את הפסוק במידה של כלל ופרט.

שהרי כתיב תחילה "מכל אשר במים", הרי זה כלל, שלכל שרץ המים בעינן סימני טהרה.

ולאחר מכן אמר הכתוב "בימים ובנחלים, אותם תאכלו", הרי זה פרט. שרק להם בעינן

ומאי מיעט מכעין הפרט שאינו דומה לו? מיעט כלים, שלא צריך בהם סנפיר וקשקשת, שהם אינם דומים כלל לימים ונחלים.

ומשנין: אם כן, דממעטינן רק כלים שלא צריך בהם סנפיר וקשקשת, הרבוי שלמדנו מהפסוק "תאכלו מכל אשר במים" — מאי אהני ליה? הלא גם מלבעדי רבוי זה היינו יודעים שדגים שבכלים מותרים הם גם בלי סנפיר וקשקשת.

אלא ודאי הרבוי של "תאכלו" בא להתיר את הדגים שבבורות שיחין ומערות שלא צריך בהם סנפיר וקשקשת. ורק חריצין ונעיצין, שדומים לימים ונחלים בשני צדדין [שהם על גבי קרקע, וגם נובעים] בעו סנפיר וקשקשת.

יש מידה בכלל המידות שהתורה נדרשת בהם הנקראת "כלל ופרט וכלל", ויש מידה של "רבוי מעוט ורבוי".

המידה של כלל ופרט וכלל, יסודה הוא, שהפרט הוא פירושו של הכלל, ואין בכלל אלא מה שבפרט. כך שאם היה רק כלל ופרט בלבד, הרי אפילו דבר הדומה לפרט לא מרבין ליה. אך אם יש אחר הפרט כלל שני, הרי הכלל השני מהני לרבות דבר הדומה לפרט.

המידה של רבוי ומעוט ורבוי יסודה הוא, שאם היה רק ריבוי ומיעוט, הרי אין המעוט פירושו של הרבוי, אלא מלמד הוא אותנו שלא נרבה את הכל אלא רק את הדברים

ולכן דרשינן הכא, "כל אשר במים", הרי זה כלל. "בימים ונחלים" הרי זה פרט, "סנפיר וקשקשת במים", חזר הכתוב וכלל. ויש כאן כלל ופרט וכלל. וכלל ופרט וכלל, אי אתה דן ומרבה אלא דבר שהוא כעין הפרט.

מה הפרט, ימים ונחלים, מפורש שהם מים נובעים, אף כל מים נובעים מרבין להו.

ומפרשינן: מאי רבוי? איזה דבר שהוא כעין הפרט אנו מרבים? חריצין ונעיצין, לאיסורא! כיון שהחריצין והנעיצין הם מים נובעים כעין הימים והנחלים, מרבין להו לאיסורא, דבעינן שיהיו בדגים הגדלים בהם סנפיר וקשקשת.

ומאי מיעט, איזה דבר התמעט מהפרט שאינו דומה לו [שהרי כל פרט למעוטי הוא בא]?

בורות שיחין ומערות — להתירא! כיון שהבורות והשיחין והמערות אינן נובעין, אין הן דומים לימים ונחלים. ולא בעינן שיהיו בדגים שבהן סנפיר וקשקשת.

ומקשינן: ואימא נדרוש אחרת את הכלל ופרט וכלל: מה הפרט, ימים ונחלים מפורש, שהם מים גדלין הנמצאין על גבי קרקע, אף כל מים הדומים לפרט שהן גדלין על גבי קרקע.

ומאי רבי, ומה נרבה מכעין הפרט? אפילו בורות שיחין ומערות לאיסורא. שגם בדגים שבהם בעינן לסנפיר וקשקשת כדי להכשירם. (146)

ובדמוי אחד, שבשניהם המים נמצאים על גבי הקרקע, מכל מקום, מרבין להו.

146. ואף על גב שאין הבורות והשיחין והמערות דומין לימים ונחלים אלא רק בצד

אימא, מאי ריבה? — בורות שיחין ומערות לאיסורא, שגם בהם צריך סנפיר וקשקשת. ומאי מיעט מהמיעוט של ימים ונחלים? — מיעט כלים, שלא צריך בהם סנפיר וקשקשת.

ומשנינן: אם תאמר שרק בכלים לא בעינן סנפיר וקשקשת, אם כן, הפסוק "את זה תאכלו מכל אשר במים" מאי אהני ליה? הלא גם בלעדיו היינו יודעים שבכלים לא בעינן סנפיר וקשקשת. אלא ודאי מהמילה "תאכלו" ילפינן למעט בורות שיחין ומערות שלא צריך בהם סנפיר וקשקשת. ורק בחריצין ונעיצין בעינן סנפיר וקשקשת.

ופרכינן: כיון שלא דרשת במידה של כלל ופרט וכלל [שבה מרבין כעין הפרט] אלא דרשת במידה של רבוי מעוט ורבוי. אם כן, ואיפוך אנא, ונימא, ש"תאכלו מכל אשר במים" בא להתיר חריצין ונעיצין, שלא צריך בהם סנפיר וקשקשת, והרבוי בא לרבות בורות לאיסורא, שגם בהם צריך סנפיר וקשקשת.

ומשנינן: ליכא למימר הכי, כדתני מתתיה:

דתני מתתיה בר יהודה: מאי ראית לרבות בורות שיחין ומערות להיתרא, שלא צריך בהם סנפיר וקשקשת, ולהוציא חריצין ונעיצין לאיסורא, דבעינן בהו סנפיר וקשקשת?

מרבה אני בורות שיחין ומערות להיתירא, מפני שהן עצורים, שאין להם מוצא ומבוא ככלים, ואינם דומים לימים ונחלים שהם זורמים.

הדומים למעוט. ואם ישנו לאחריו רבוי שני, הרי הרבוי השני, הבא אחר המעוט, מלמד אותנו לרבות את הכל. והמעוט מהני למעט רק דבר שאינו דומה כלל למעוט.

דבי רבי ישמעאל תנא: הפסוק "מכל אשר במים, כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים" שנאמר בו **במים במים שתי פעמים** סמוכין זה לזה, אין פסוק זה נלמד במידה של כלל ופרט כאשר תטיל את הפרט של "בימים ובנחלים" ביניהם. אלא פסוק זה **ריבה ומיעט**, ונידון הוא במידה של רבוי מעוט ורבוי.

"מכל אשר במים", ריבה.

"בימים ובנחלים", מיעט.

"אשר לו סנפיר וקשקשת במים", הרי זה חזר וריבה.

וקיימא לן: **ריבה ומיעט וריבה** — ריבה הכל!

מאי רבי? מה אנו מרבים מהרבוי? **חריצין ונעיצין** — לאיסורא. דבעינן בהו סנפיר וקשקשת, שמרבים אנו כל דבר. [שזוהי המידה של רבוי מעוט ורבוי].

ומאי מיעט מהמיעוט של ימים ונחלים? **בורות שיחין ומערות** — להיתירא! שלא צריך בהם סנפיר וקשקשת.

ופרכינן: ומנין לך למעט בורות שיחין ומערות להיתירא?

דסבירא לן השתא שהכלל האחרון הוא העיקרי, וכל דבר שדומה לפרט, אפילו

תאכלו", ודרשינן: אותם תאכלו, ולא את אלו שאין להם סנפיר וקשקשת!

ומיעוט זה הוא לגבי אותם הנמצאים בימים ובנחלים. אבל הנמצאים בכלים, אף על גב שאין להם סנפיר וקשקשת, מותרין הן. אבל הפסוק "כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים", דרשינן בימים ובנחלים לא תאכלו, הא בכלים תאכלו, לא הוי היתר מפורש. כי המשך הפסוק כך הוא: "ומכל נפש החיה אשר במים, שקץ הם לכם. ושקץ יהיה לכם. מבשרם לא תאכלו". ומשמעות הפסוק היא, שבכל מקום הזהירה התורה שלא לאכול דגים שאין להם סנפיר וקשקשת. ורק אנו דורשים את הפסוק בכלל ופרט וכלל להתיר דגים שבכלים אפילו בלי סנפיר וקשקשת. ואם כן אין זה פסוק מפורש.

מאי טעמא דמאן דאמר שהפסוק המדבר באין לו, הוא המפורש?

דהאי קרא, הוא דקמובח אהאיך! פסוק זה, המדבר באין לו סנפיר וקשקשת, הוא זה שמגלה על הפסוק שמדבר ביש לו סנפיר וקשקשת, שדגים המצויים בכלים, מותרים הדגים אפילו בלי סנפיר וקשקשת.

דאי מהאיך קרא דמיירי ביש לו סנפיר וקשקשת, הוה אמינא, בכלים, אף על גב דאית ליה סנפיר וקשקשת, נמי לא תיכול. דהכי הוה דרשינן: "ובנחלים — אותם תאכלו", הא בכלים, אפילו אותם לא תאכלו. והפסוק המדבר באין לו סנפיר וקשקשת, הוא זה שמגלה לנו על הפסוק שמדבר ביש

ומציא אני הריצין ונעיצין, שאין הם עצורין בכלים אלא זורמים הם כימים ונחלים. ולכן בעינן בהו סנפיר וקשקשת כשם שבעינן בימים ובנחלים.

שנינו לעיל בברייתא, הואיל והתיר במפורש והתיר בסתם. ומשמע שישנו פסוק מפורש בתורה שמתיר בכלים, וישנו פסוק שאינו מפורש, שמתיר דגים בלי סימני טהרה בכלים.

ומבארין: הי פסוק הוא סתום? והי פסוק הוא מפורש?

פליגי בה רב אחא ורבינא:

חד אמר: "כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים", המדבר ביש לו סנפיר וקשקשת, זהו הפסוק המפורש.

ואילו הפסוק "וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת", דמיירי באין לו סנפיר וקשקשת, זהו הפסוק הסתום.

וחד אמר: הפסוק דמיירי באין לו סנפיר וקשקשת, זהו הפסוק המפורש. והפסוק דמיירי ביש לו סנפיר וקשקשת זהו הפסוק הסתום.

ומבארין: מאי טעמא דמאן דאמר שהפסוק דמיירי ביש לו הוא המפורש?

אמר לך, מיניה מפסוק זה, הוא דקא ידעינן דקא מותרו כלים. דכתיב "כל אשר לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים, אותם

דופני הכלי אינה אוסרת את התולעת מטעם שרץ הארץ?

דתניא לעיל: מניין לרבות בורות שיחין ומערות ששוחה, מתכופף ושותה מהן, ואינו נמנע מלשתותם מחשש שמא יאכל גם מהתולעים הנמצאים בתוכם?

תלמוד לומר "תאכלו — מכל אשר במים!" ומשמע, אפילו אם אין לדגים ולתולעים הנמצאים שם סימני טהרה, מותרים הם באכילה.

וממשיכה הגמרא: **וליהוש דלמא פריש, שפרשה איזו תולעת לדפנא, לדופן הבורות והשיחין, והדר נפיל חזרה לבורות ולשיחין, ותאסר מטעם שרץ השורץ על הארץ!**

אלא, בהכרח, אמרינן, היינו רביתה, שזהו דרכם ומקום גדילתן של התולעים, ולכן אין זה נחשב שהם רחשו מחוץ לבורות, ואינם נאסרים. אם כן, הכי נמי, בנידון דידן, כאשר הוא שפך את השכר לתוך הכלי, אין אנו חוששים שמא פירשו התולעים לדופני הכלי, כי היינו רביתה! שגם מקום דופן הכלי מבפנים זהו דרך גידולם.

אמר ליה רב הסרא לרב הונא: תניא דמסייע לך, שיש חילוק בין אם פירשו בתוך הכלי, לבין אם פירשו חוץ לכלי.

דכתיב **"כל השרץ השורץ על הארץ"** — לרבות יבחושין, יתושין הנמצאים במרתפי היין, שסיננן, שגם הם אסורים באכילה!

ודייקנין: **טעמא דסיננן, שפירשו ממקום ברייתן ולכן הם אסורים, הא לא סיננן — שרי! ולא חיישינן שמא פירשו ממקום**

לו סנפיר וקשקשת, לדרוש, שדגים המצויים בכלים, אף על גב שאין להם סנפיר וקשקשת, מותרים הם. ולכן הוא נקרא פסוק מפורש.

אמר רב הונא: לא לשפי אינש, לא ישפוך אדם ויסנן שכר העשוי מתמרים שמצויין בהם תולעים, בצבייתא, דרך עצים קטנים המשמשים בתור מסננת, באורתא, בלילה. דילמא פריש, שמא תפרוש התולעת לעיל מצבייתא, למעלה מהעצים, והדר, ואחר כך נפיל לכסא, תפול היא לכוס. והוא לא יראה שהיא נפלה לכוס מהעצים בגלל החושך. ויחשוב שהיא תולעת המים הנמצאת בכוס [ומותרת היא באכילה כדאמרינן לעיל, כיון שהיא נמצאת בכלים].

וחוי עובר, כשיאכל אותה יעבור משום "וכל שרץ השורץ על הארץ, שקץ הוא לא יאכל". כיון שרחשה והלכה התולעת קצת על הקשין, נעשית היא שרץ הארץ.

ופרכינן: **אי הכי, שאמרת כיון שהלכה קצת נעשית היא שרץ הארץ, למה אסרת דוקא לסנן דרך העצים, הרי אפילו במנא, בכלי לבדו, נמי יהיה אסור להוריק שכר תמרים, ואפילו לא דרך העצים, דלמא פריש תפרוש התולעת לדפנא דמנא, לדופן הכלי, והדר, ואחר כך נפיל למנא, ותאסר מטעם שרץ השורץ על הארץ. שהרי היא פירשה לדופן הכלי, ומאי שנא דופן הכלי מהעצים?**

ומשנינן: **התם, כשלא פירשה על העצים, היינו רביתה, וזה דרכה לרחוש בכלי, וכמי שלא פירשה היא, ואינה נאסרת מטעם שרץ הארץ.**

ומבארינן: **ומנא תימרא שרחישה כזאת על**

ברייתן החוצה. כי מה שהם רוחשין בתוך כלי היין, אין זה נחשב כרחישה האוסרת.

אמר שמואל: קישות שהתליעה באביה, בעודה

ב-טו מחוברת לארץ — אפורה התולעת באכילה משום "השרץ השורץ על הארץ". כיון שהלכה התולעת בתוך הקישות בעודה מחוברת לארץ, חשיב הדבר כמהלכת על הארץ. אבל אם התליעה אחר שתלשו אותה מהארץ, מותרת היא עד שתצא התולעת לאויר.

לימא מסייע ליה לשמואל: דתני בחדא ברייתא: כתיב בפסוק "השרץ השורץ על הארץ" — להוציא את הזיון, היתושין שבעדשים, ואת היתושים שבכליסים בקטניות, ותולעת שבתמרים ושכרונגרות, בתאנים היבשים, שהם מותרים!

ותניא אידך, "כל השרץ השורץ על הארץ", ודרשינן מהמילה "כל" — לרבות תולעת שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים, שהיא אסורה!

ומפרשת הגמרא: **מאי לאו, אידי ואידי,** שתי הברייתות איירו בפירא, שהתליעו הפירות עצמם, והא, ברייתא שאסרה, איירי שהתליעה באביה, ולכן היא אסורה מטעם שרץ השורץ על הארץ, והא, ברייתא שהתירה, איירי שהתליעה שלא באביה, אלא בהיותה תלושה. ואם כן, יש ראייה לדברי שמואל שחילק בין התליעה באביה שאסורה, להתליעה בתלוש דשריא.

ודחינן: **לא!** אין זו ראייה מהברייתא, כי אידי ואידי שתי הברייתות יתכן דאיירו בהתליעה

באביה, כאשר הפירות היו מחוברין לארץ, ומכל מקום התולעים מותרין, כי כל זמן שהם לא יצאו לאויר אין הם נקראים שרץ הארץ.

ולא קשיא: הא ברייתא שהתירה, איירי בפירא שהתליעו הפירות בעצמם, וכיון שהם לא יצאו לאויר העולם הם מותרים.

הא ברייתא שאסרה איירי באילנא גופא: בתולעים שנמצאים באילן עצמו, ולא בפירות, והם אסורים אפילו שלא יצאו מתוך האילן.

דיקא נמי מתוך הברייתא את החילוק הזה: **דקתני** בברייתא האוסרת — **תולעת שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים!** ומשמע דאיירי בתולעים הנמצאים באילן עצמו.

ומסקינן: **שמע מינה!**

בעי רב יוסף: תולעת שהתליעה לאחר תלישה, [דאמרינן לעיל שהיא מותרת] ופרשה מתוך הפרי והגיעה לארץ ומיד בנפילתה לארץ מתה — מהו?

מי אמרינן, כיון שלא הלכה התולעת על הארץ אינה נקראת "שרץ השורץ על הארץ", או דילמא, לא בעינן רחישה ושריזה על גבי הארץ, אלא כיון שהיא הגיעה לארץ היא אסורה מטעם שרץ השורץ על הארץ.

וכן בעי רב יוסף: פירשה מקצתה רק מקצת התולעת פירשה והגיעה לארץ — מהו? מי הוי כפירשה כולה, או דבעינן שכל התולעת תפרוש כדי שתחשב כתולעת שפירשה על הארץ.